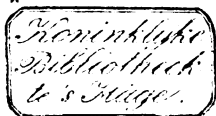

GESCHIEDENIS
VAN
DE GEMEENTEN

DER
PROVINCIE OOST-VLAANDEREN,

DOOR
Frans de Potter en Jan Broeckaert.

Eerste reeks. — Arrondissement Gent.

VIJFDE DEEL.

Merelbeke, Merendre, Moerbeke, Moortzele, Munte, Nazareth,
Nevele.

GENT,
DRUKKERIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

1864-1870.

MERENDRE.

I.

BESCHRIJVING VAN HET DORP. — Deze gemeente klimt tot eene zeer hooge oudheid op. De kroniek der St. Pietersabdij te Gent noemt haar reeds onder het jaartal 722, toen zekere Wendelfried zijne goederen in Merendre aan voormeld sticht opdroeg : « Wendelfridus dedit res suas sancto Petro in *Merendra* (1). » VREDIUS teekent ze op zijne kaart van het jaar 861 aan, doch de oudheidkundige voorwerpen, op haren bodem ontdekt, laten toe het tijdstip harer bewoning merkelyk achteruit te schuiven. Men heeft er, namelijk, steenen wiggen opgedolven (2), een onloochenbaar bewijs van hooge oudheid en van de aanwezigheid te dier plaatse van hunnebedden; want in de grafheuvelen,

(1) J. VAN DE PUTTE, *Annales*, 3.

(2) Vroeger deel makende van de antiquiteits-verzameling des heeren Versturme, te Gent.

die tot een jonger tijdvak behooren (zegt PH. BLONMAERT in zijne *Aloude geschiedenis der Belgen*), worden geene wiggen meer aangetroffen.

Ten jare 1787 ontdekte men te Merendre eene medaille van den Romeinschen Keizer Trajaan, dragende op de voorzijde de woorden : IMP. CAES. NERVAE, TRAIANO AVG. GER. DAC. P. M. TR. P. COS. V. P. P., en op de keerzijde de afbeelding diens Keizers, te paard, en eenen schicht werpende naar eenen nedergeworpen soldaat, met de woorden : S. P. Q. R. *Optimo Principi*, eene medaille welke men veronderstelt geslagen te zijn ter herinnering der zegepraal, die Trajaan op de Daciërs behaalde, in het jaar 105 der Christene tijdrekening. — Den 14 Juli 1800 ontgroef men, bij het delven van eenen vijver op het lustgoed des heeren Colman, ter diepte van vijf voet, eene grafkruik, eenige stukken van eene soort van dolk, en eenen hertekop. De kruik, van gebakken aarde, omtrent 8 duim hoog, zonder ooren en zonder figuren, was tamelijk goed bewaard.

Nog vond men er, in 1847, bij het delven der vaart naar Schipdonk, een weinig afwaarts van de brug, in eenen turfgrond vol van eene ontzaglijke hoeveelheid overblijfselen van boomen, en op eene uitgestrektheid van ongeveer 200 meters, de volgende voorwerpen : 1° een groot getal horens van herten, koeien en wilde stieren, beenderen van wilde zwijnen, van katten en honden, en van dieren behoorende tot de soort der knagers. Drie hertshoornen zijn gesneden om tot wapen te dienen, en met een gat doorboord, om er eenen steel in te voegen. 2° een zeer schoon Romeinsch lansijzer in brons, volkomen goed bewaard, en 27 centimeters hoog, op 4 centimeters 4 millimeters breedte; 3° eene groote bronzen naald, gelijk er de boerinnen van zuid-Italië nog in onze dagen dragen; zij is 29 centimeters lang, en eindigt met een plat hoofd van 3 centimeters middellijn; 4° de helft van eenen Romeinschen, omgebogen tichel, en drie stukken van potten, waarvan een in zwarte aarde, eene Germaansche of Gallische vaas, met de hand gemaakt, en stukken van twee andere Romeinsche potten; 5° een

overblijfsel van eenen breidel en drie stukken van een hoefijzer, waarvan het moeilijk zijn zou het tijdstip te bepalen; 6° twee muntstukken uit de laatste helft der XVIe eeuw, en eene flesch met witten wijn, die minstens een paar eeuwen onder den grond moet bedolven geweest zijn. — De beenderen worden thans in het Museum van Natuurlijke Historie, en al het overige in het Wapen- en Oudheidkundig Museum te Brussel bewaard.

In het jaar 967 schreef men *Merendra*; in 1019-1030 en 1200: *Merendre* (*villa Merendre*); de plaats maakte toen deel van de Gentgouw; — in 1330 *Marende*. Men weet dat *dre*, *tre* in het Angelsaksisch *boom* beteekent, zoodat *Meren-dre* letterlijk *boom bij het meer* te kennen geeft. Leidt men *dre* van *drecht* (*trajectus*) af, dan zou de naam des dorps beteekenen: *overzet over het meer*. Deze laatste afleiding schijnt hier des te gegronder, daar de weg, die, over den Heistendriesch, de grens van Merendre met Landegem uitmaakt, naar Drongen leidt, en vandaar over den Slindonkdriesch loopt, in eene laagte gelegen is, welker bodem geheel het uitzicht heeft van een oud meer.

Deze gemeente, op eenen afstand van 13 kilometers van Gent, en deel makende van het kanton Zomergem, een vlek waar zij 5 kilometers is van verwijderd, grenst ten noorden aan Zomergem, ten oosten aan Lovendegem en Drongen, ten zuiden aan Landegem, en ten westen aan Hansbeke. Zij is 1096 hectaren groot, en bevat de volgende wijken:

1° *Kerkwijk*, vroeger *Staek te Poeke* geheeten, naar eene kleine rivier, vroeger den naam van *Poucke* dragende, die het dorp doorsnijdt en deze wijk tot grens dient;

2° *Overpoeke*, liggende, zooals de naam aanduidt, over de gemelde rivier.

3° *Overbroek*, over de Kruis-Kalene;

4° *Velde*, oudtijds eene heide. In deze wijk draagt zekere plaats den naam van *Doopershoek*, naar de verzamel- of woonplaats der Doopsgezinden, gedurende de onlusten der XVIe eeuw.

5° *Oostergem*, beoosten der gemeente;

6° *Durmen*, een naam ontleend aan de meerschen, zooals de aard des bodems aanwijst (1).

De grond der gemeente, licht en zandig van aard, laat over het algemeen te wenschen; de landbouwers besteden er echter zooveel zorg aan, dat zij er tamelijk goede oogsten op winnen. Enkele plaatsen zijn eenigszins kleiachtig. De boomgaarden brengen veel op.

Merendre wordt door de volgende waters besproeid :

De *Poekebeek*, de grens uitmakende van Lovendegem, aan de zijde van Drongen en Landegem. Zij is heden slechts een waterloop van ongelijke breedte.

De *Kalene* vloeit uit Landegem, ten zuiden, binnen, richt zich langs het lustgoed des heeren P. Kervyn naar dat van den heer Coolman, en vloeit in een ander rivierken, ook onder den naam van *Kalene* bekend, en dat in noordwestelijke richting naar Lovendegem stroomt. — Deze waterloop, ongelijk van breedte, moet voorheen ook den naam van *Poeke* hebben gedragen, aangezien de middelwijk, thans *Kerkwijk* geheeten, oudtijds onder den naam van *Staak ten Poeke* werd aangeduid, en deze beek haar tot grenslijn dient — terwijl de wijk over dit water, *Overpoeke* wordt genaamd. Naar alle waarschijnlijkheid is deze beek bevaarbaar geweest tot het jaar 1613, wanneer het kanaal van Gent naar Brugge werd gedolven. GYSELYNCK, in zijne *Notice historique sur la commune de Merendré*, veronderstelt dat

(1) Oude plaatsnamen :

1369, *Eenhoede*,

1373, *Oestbrouc*;

1344, *Cobbaerts bulc*, *Biesthut*, *Haghelvelt*, *Hulsbosch*, *Meybosch*, *Musdale*, *Oostakker*, *Poucke*, *coes ter Poucken*, (meersch) *Schaetmeersch*, *Voetwech van Meerendre kercke naer Lovendeghem*.

1630, *Stock ten Poucke*, *Heystendriesch*.

1700, *Appelbosch*, *Meldere Cauterken*, *Overbroeck en Overpoeck Cauterken*, *Craproens*, *Breemeersch of Biesmeersch*.

1730, *Annecaer*, *Claveren bulck*, *Coorekens Eecke*, *d'Hooye*, *Drieselken*, *Gaverstein*, *Heisbroek*, *Landtbrouck*, *de Lembeken*, *Marten Claeys-bulcken*, *Melderen*, *Meulenacker*, *Schaeckel*, *Valken bulken*, *Wisselmeersch*.

men er vaartrechten moest betalen, daar een oud huis, tegenover het lustgoed van den heer Kervyn, thans nog onder den naam van Tolhuis bekend is. Hiertegen valt echter op te merken, dat het denombrement der heerlijkheid van Vinderhoute en Merendre wel van den doortocht en den tol te Westbeke, geenszins van een of ander te Merendre gewaagt. Wat er van zij, men ziet nog aan het vermeende tolhuis de groote ijzeren ringen, waar men de vaartuigen mede vastlegde, evenals aan de muren der stallingen van het kasteel des heeren Kervyn, die langs de Kalene gebouwd zijn.

Vroeger voer men deze rivier over met eene pont, en het overzetgeld behoorde den heer, die uit dezen hoofde verplicht was den daarheen leidenden weg, 's Heerenstraat genaamd, te onderhouden. In het begin der Fransche regeering, ten tijde der commissarissen van het uitvoerend bewind, werd de gemeente gedwongen de heden nog bestaande brug te bouwen.

De *Reigersgracht* bestaat nog slechts gedeeltelijk, en dan nog is dit overgeblevene van den waterloop op verscheidene plaatsen opgevuld.

De *Vaart van Gent naar Brugge* doorsnijdt Merendre in het noorden, van 't oosten naar het westen; er ligt hier eene draaiende brug over.

De *Kruis-Kalene*, die de *Kerkwijk* van *Overbroek* scheidt, werd grootendeels voor de *Vaart van Nevele naar Schipdonk* benuttigd, die ten koste der provincie, in 1751 en 1752, gedolven werd. Men gaat er over langs eene steenen brug, ten koste der gemeente gebouwd. Gemelde waterloop, gewoonlijk *Nevelsch Vaardeken* geheeten, watert te Merendre in de Brugsche Vaart uit.

Slechts ééne groote baan doorsnijdt de gemeente, namelijk die van Gent naar Brugge; doch men heeft er nog den kasseiweg van Eekloo naar Deinze, eenen anderen van Merendre naar Lovendegem, en eenen, bij concessie gelegd, welke van Bellem, over Hansbeke, Merendre en Drongen naar Gent leidt. Deze drie laatste wegen zijn onder het bestuur van den burgemeester C.-F. Van Hecke tot stand gekomen, aan wien ook de herbouwing der gemeenteschool te danken is.

De bevolking van Merendre beliep den 1 Januari 1865 tot 2118 zielen; in 1801 was dit getal 2597, waarvan 50 ingeschrevene behoeftigen. De voornaamste nijverheid in de vorige eeuwen, naast den landbouw, was de linnenweverij: er waren hier in de jaren 1737 en 1767 niet minder dan 241 weefgetouwen, en in 1846, 200, van welke er toen, ten gevolge der nijverheids crisis, slechts 90 werkzaam waren.

Dit dorp heeft drie windmolens, waaronder eenen met stoom, eene bierbrouwerij, twee stokerijen en eene kantschool.

Volgens de tienjarige statistiek, in 1846 op last van het Staatsbestuur in 't licht gegeven, waren hier 108 mannelijke en 86 vrouwelijke dienstboden. De landerijen waren er toen als volgt verdeeld:

65 hectaren 14 aren bezaaid met tarwe; 268 hectaren 38 aren met rogge; 24 hectaren 73 aren met gerst; 51 hectaren 29 aren met haver; 55 hectaren 14 aren met boekweit; 8 hectaren 28 aren met koolzaad; 46 hectaren 65 aren met vlas; 15 hectaren 70 aren met wortelen; 100 hectaren 06 aren waren beplant met aardappelen, en 58 hectaren 84 aren bezaaid met klaver.

De meerschen en weiden besloegen eene uitgestrektheid van 65 hectaren 80 aren; de boomgaarden, 42 hectaren 65 aren; de bosschen, 18 hectaren 06 aren; de heiden en onbebouwde gronden 78 hectaren 81 aren. — De koopprijs der landen bedroeg, gemiddeld, 5080 frank, die der pachten 75 frank, beide per hectaar.

Men telde er 99 paarden, 767 runddieren, 83 woldieren en 494 zwijnen. Er waren 197 hoornbeesten en 268 verkens ter vette (1).

Men treft te Merendre verscheidene lustgoederen aan, waar-

(1) In 1777 waren hier de volgende herbergen:

Het *Wethuys* (sedert onheuglijken tijd bestaande); den *Ouden thol*, bij Merendre-brug; het *Lammeken*, op dezelfde plaats; den *Leeuw*, en de *Barge* (beide zeer oud); de *Fonteyne*, en eene herberg zonder teeken of uithangbord, aan de zuidzijde der Brugsche Vaart.

van dat des heeren Kervyn het voornaamste is. Het behoorde tot den jare 1783 aan de familie van den heer Van den Hecke van Lembeke, en werd door een harer leden overgelaten aan den heer J.-B. Kervyn van Lettenhove, bij wiens dood het ten deele viel aan Jozef Kervyn van Lettenhove, vader des heeren baron Kervyn van Lettenhove, schrijver der voortreffelijke *Histoire de Flandre* en andere hooggeachte werken. De heer Jozef Kervyn deed groote veranderingen aan de gebouwen toebrengen, maakte de schets voor de tuinen, zooals zij nog tegenwoordig nagenoeg zijn. Te dien einde ondernam hij eene reis naar Engeland, om de parken van dat land te zien, die tot dit tijdstip nog op het vaste land onbekend waren. Deze reis maakte in Vlaanderen zooveel opgang, dat de heer Jozef Kervyn er langen tijd onder den naam van « den Engelschman » werd aangeduid. — Hij liet dit eigendom ten jare 1809 aan zijnen broeder Constant Kervyn van Exaarde over, die het tot het tijdstip zijns overlijdens, in 1852, bewoonde.

Vervolgens kwam dit lustgoed in bezit van den heer Paul Kervyn van Zuylen, die er vele versieringen aan toegebracht heeft, volgens de plannen van den bouwmeester Bureau.

Dit kasteel is allervoordeeligst gelegen : de gekasseide banen van Gent naar Aalter en van Eekloo naar Deinze, de vaart van Schipdonk, de ijzeren weg van Gent naar Brugge, enz., zijn er alle niet verre van verwijderd.

De grond van dit schoone zomerverblijf is zeer vruchtbaar, en men treft er schoone vijvers aan.

Het lustgoed, dat thans door den heer Delehay, oudvoorzitter van de Kamer der Volksvertegenwoordigers en oudburgemeester van Gent, wordt bewoond, behoorde vroeger aan den heer Clemmen.

Dat van wijlen den heer Colman behoort thans aan den heer Jud. Mortier; het is omringd van wallen, en ligt bij de Kalene.

Het zomerverblijf van den heer Minard, bouwmeester te

Gent, aan de scheiding van de gemeente met Landegem, behoorde vroeger den heer Van Wambeke toe.

Voorts zijn er nog : het lustgoed van den heer D'Huyvetter, oudheidskundige te Gent, en een groot pachthof in de wijk Overpoeke, bekend onder den naam van de *Rode poort*, hetwelk vroeger ook een heerenverblijf was. Het behoorde omtrent het midden der XVIIIe eeuw aan jonkvrouw Cecilia-Theresia de Smet, dochter van Cornelis de Smet en van Petronella van den Broucke, na wier overlijden, in 1754 het in 't bezit kwam van Jonker Frans-Bernaard de Smet, heer van Leistraat, gehuwd met Anna-Maria van den Broucke. Te dier tijde was het eene « behuysde hofstede met schuere, stallen, « waeghenhuys, ovenbuer, groot met de dreve loopende van « de hofstede naer de straete, 555 roeden.... (1) »

Wij vinden in de *Gazette van Gendt*, van 22 Maart 1762, de volgende aankondiging betreffende een lustgoed te Merendre : « Een schoon *huys van Plaisance*, bestaende in acht « distincte kamers ende plaetsen, alle geplaffoneert, ende de « groote kamer beneden geschildert in frisco, met de voor- « dere embellissementen..... mitgaders hofstede, schuere, paër- « destal, ende edificien, met de respective hovingen ende « boomgaert, rondom in zijne hagen wel beplant..... ende de « landen daarmede gaende, groot omtrent de 7 gemeten..... « op den wyk van Oosterghem, tusschen de kerke en den « Brugschen vaert, thuys van Plaisance gebruykt by Bernaerd « de Wilde..... »

Het bijvoegsel derzelfde gazette, van den 8 October 1781, maakt ons bekend met een « schoon ende welgelegen *speel- « goed*, met remise, stallingen, hoveniershuys en voordere « edificien, groot met boomgaert, hof, wallen, dreven, meersch « en bosch omtrent 11 gemeten,.... aen den slinken kant « van de brugge..... »

(1) *Notariële akten*, n° 132, bl. 198 v° (Archief van den Raad van Vlaanderen).

Nog vinden wij in het bijvoegsel dier gazette, van 31 Januari 1782, melding gemaakt van « een *speelgoed*, wezende « een notabel huys, met remisen, stallen, hoveniershuys, duy- « yekeete, bakkeete, kaeyen, steenen brugge, hovingen, boom- « gaerd, wallen met visschen daerin, dreven, wandelingen « en voordere toebehoorten.... aen den voet van de brugge, « onlangs uyt den grond ten deele nieuw gebouwd, groot « met alle de gronden daarmede gaende, 3 bunderen « 455 roeden.... »

Het *Goed te Alsberge*, bij de Roode Poort, was een der oudste des dorps. Het bestrekte zich tot in de naburige gemeenten, op eene oppervlakte van niet min dan 20 bunder, en werd in den beginne der XVe eeuw voor eene som van 7 schellingen per bunder, in 't jaar, verpacht⁽¹⁾.

Het gemeentearchief van Merendre bevat niets van belang, tenzij eene parcellaire kaart der gemeente, in 1681 opgemaakt door J. Meysman, en die door de kenners zeer geacht wordt.

De registers van den burgerlijken stand (geboorten) klimmen tot het jaar 1629 op; die van dé huwelijken en overlijdens dagteekenen maar van 1645.

De kermis van Merendre wordt den 3^{en} zondag der Oogstmaand gevierd.

II.

HEERLIJKHEID. — Wij missen de bescheiden, die met zekerheid kunnen inlichten over de oorspronkelijke bezitters van het grondgebied en de heerlijkheid dezer gemeente. Volgens de

(1) « Kenlic zij dat Pieter de Coster commen es, *etc.*, kende *etc.*, dat hij heeft ghenomen in zekeren ende loyalen pachte jeghen Janne Willaerde, zijne stede ende goede gheheeten *te Alsberghe*, ligghende in de prochie van Meerendre, ende in anderen diverschen prochien, groot xx bunderen lettelt min ofte meer, elc bundere omme vii s. gr. tsjaers.... »

(*Jaarregister*, 1427, bl. 70 v°. — Zie ook *Jaarregister* 1454, bl. 100. — Stedelijk archief van Gent.)

overlevering behoorde de heerlijkheid in de VIIIe eeuw aan een aanzienlijk geslacht, waarvan een afstammeling, met name Gerolf, zoon van Leutguold en Radguera, in 748 vermoord werd⁽¹⁾.

Zonder te durven staande houden dat het dezelfde familie is, die de heerlijkheid van Merendre vijf eeuwen later in bezit had, geven wij hier de namen op van eenige leden des geslachts, hetwelk den naam dezer plaats voerde, en die als heeren van Merendre beschouwd worden: in 1303 was een *Lodewijk van Merendre* schepene van Gent; in 1306 werd dit ambt vervuld door eenen *Zeger van Merendre*, en van 1406 tot 1431 behoorde een *Willem van Merendre* verscheidenmaal tot dezelfde magistratuur; *Robrecht van Merendre* maakte deel der Gentsche schepenenbank tusschen de jaren 1432 tot 1449; *Jan van Merendre* in 1451, en *Gijzelbrecht* in 1453⁽²⁾. Na dit tijdstip komen nog enkele leden dezes geslachts in de geschiedenis voor. Wij kennen, onder andere, nog eenen *Willem van Merendre*, die in 1502 leefde.

Opvolglijk kwam de heerlijkheid, vóór het einde der XIIIe eeuw, in bezit van het geslacht der heeren van Gaver, die, ook de gemeente Vinderhoute in leen van den graaf van Vlaanderen hebbende, beide domeinen, namelijk Vinderhoute en Merendre, tot ééne heerlijkheid vereenigden. Hoe dikwijls ook in het vervolg der tijden verkocht, werd Merendre, onder feodaal opzicht, niet meer van Vinderhoute afgescheiden. Het werd door dezelfde leenroerige wetten beheerd, en één baljuw bediende de beide gemeenten.

Beatris, erfdochter van Raas van Gaver, bracht de heerlijkheid, door huwelijk, aan Gwijde III, graaf van Laval (in Frankrijk), over, die in 1333 overleed, en ze zijnen nakomelingen achterliet. Na in 1428 in leenpand te zijn gegeven geweest aan Gwijde Tuepin, kwam zij aan de Laval's terug, van welke Jan de Laval, heer van Chateaubriant, haar ten jare 1509 aan Jan de Proify,

(1) Zie verder het V^e hoofdstuk.

(2) PHIL. DE L'ESPINOY, *Recherches*, enz.

baron van Bouve, afstond, doch eenigen tijd nadien terugkocht. Immers, wij zien dat een Jan de Laval haar in 1515 opnieuw te gelde maakte aan Jacob van Luxemburg, heer van Fiennes, die ze, op zijne beurt, vier jaren later aan Lieven van Pottelsberghe, ridder, verkocht.

Frans van Pottelsberghe, zoon van voornoemden Lieven, liet eene dochter na, die in het huwelijk trad met Jan Wouters. Sedert (einde der XVIe eeuw) bleef laatstgenoemde familie de heerlijkheid behouden, totdat de erfdochter van Philips-Frans Wouters haar door een huwelijk met Willem Le Poyvre, dezen laatsten opdroeg. Hunne dochter Charlotte-Joanna Le Poyvre trad ten jare 1744 in den echt met haren neef Jan-Frans, graaf van Carnin en Staden, wiens zoon, Jan-Karel, de laatste bezitter der heerlijkheid geweest is⁽¹⁾.

De heer van Vinderhoute en Merendre had de hooge, middelbare en lage justitie; den tol ten lande en te water. Uit hoofde van dit laatste voorrecht was hij gehouden de wegen en bruggen in de twee gemeenten te onderhouden.

Jaarlijks werd te Vinderhoute eene openbare rechtszitting gehouden, waar de onderhoorigen van den heer « elckanderen betichten ende reprocheren » mochten van hetgeen te hunnen nadeele was gepleegd.

Gewoonlijk vestigde zich de baljuw te Vinderhoute, waar, sedert de vereeniging der twee dorpen, de heer uitsluitelijk verbleef; ter ontlasting van zijn ambt was te Merendre een *meier* aangesteld, en eene vierschaar van zeven schepenen, waarvan er drie te Merendre, twee te Hansbeke en twee te Landegem wonen moesten, — in welke gemeenten zich de heerlijkheid uitstrekke.

De onderhoorigen van den heer van Merendre waren verplicht, aldaar op den hem toebehoorenden molen hun graan

(1) Zie, voor nadere bijzonderheden omtrent deze heerlijke familiën, alsmede over de heerlijke rechten en vermogens, onze monographie van *Vinderhoute*.

te doen malen; ook die, welke te Hansbeke en te Landegem op zijne leenbodems woonden.

Van het oudheerlijke kasteel te Merendre bestaan sedert lang geene sporen meer, ter uitzondering des beluiks, door wallen omringd, en onder den naam van *Geerolfswal* bekend. In later tijd, bepaaldelijk na de vereeniging van beide dorpen tot één en hetzelfde leen, werd dit het verblijf van den meier van Merendre, waardoor het ook den naam van *Meierswal* verkreeg, gelijk men heden nog zegt. Dit goed maakte een leen uit, gehouden van het hof te Vinderhoute, zooals het denombrement aanwijst. Het had eene uitgestrektheid van een bunder⁽¹⁾.

's *Meierswal* behoorde omtrent het midden der XVIe eeuw aan de familie Van Huuckem; in 1732 aan Mr Jan Meys, advocaat in den Raad van Vlaanderen, hem toegekomen van zijne echtgenoot Dorothea Speeckaert, dochter van Geeraard, en nadien aan Maria-Theresia-Louisa Meys, gehuwd met Jan Eraert, ontvanger van het Land van Dendermonde. Deze lieten het leen ten jare 1749 over aan Mr Pieter-Frans Meys, advocaat in gemelden raad. — Ten jare 1773, zooals wij verder zien zullen, werd er de pastorij op gebouwd⁽²⁾.

Ten gemeentehuize van Merendre ziet men heden nog de in 1720 gebouwde kamer, tot het houden der vierschaar. Het is eene breede ruime plaats, heden voor herberg gebruikt. In het houtwerk, dat boven de schouw den muur bekleedt, prijkt een tafereel, dat de *Gerechtigheid* met al hare kentekenen voorstelt.

(1) • Ic Lieven van Huuckem, f Adriaens, kenne ende lijde dat ic houdende ben in leene ende manscepe van edele ende voorzienighe heere meester Jan Wouters, heere van Vinderhoute, Meerendre enz., van zijnen hove ende heerlicheide van Vinderhoute, een leen, 't zelve mijn leen ghelegghen binnen der prochie van Meerendre, bachten der kerken van Meerendre, gheheeten 's *Meyers*, met allen den huusinghen, wallen, singhelen, bogaerden ende dreve, groot ontrent een bundere, ende inder manieren ende alzo my tzelve cortelinge verstorven es van meester Adriaen van Huuckem, mijnen broedere, staende tzelve leen, enz. (1349). » *(Leenboek van Vinderhoute.)*

(2) Archief der kerk van Merendre.

Deze allegorische schilderij, zeer goed bewaard, is, hoewel niet van eenen eersten meester, toch der aandacht waardig.

In Merendre was eene spleet of enclavement der heerlijkheid van de *Platte Gaverij*, welker zetel te Zomergem was⁽¹⁾.

De tienden werden te Merendre geheven door het Kapittel van Doornik, dat er, als patroon der kerk, een deel van afstond aan den pastoor, tot zijn onderhoud. Ten jare 1678 werden de tienden des Kapittels voor de som van 225 pond groote verpacht.

Burgemeesters van Merendre(2).

Joris Maenhout	1710
Pieter de Cuyper	1715
Jan Maenhout	1725
Pieter Herteleer.	1737
P. de Brabander.	1804
Fr. Clemmen-Tricot	1810
J. d'Huyvetter	1824
J.-J. Delehaye	1830
H. Kervyn	1833
C. A. Kervyn	1837
C.-F. van Hecke.	1846

III.

GESCHIEDENIS. — Het eerste historisch feit, waarvan Merendre getuige is geweest, klimt niet verder dan tot het midden der XVe eeuw op. Ten jare 1452, op Nieuwjaarsdag, gedurende den oorlog der Gentenaren met hunnen vorst Philips den Goede, rukten dezès troepen de gemeente binnen, en staken al de

(1) Zie onze monographie dier gemeente.

(2) Zie de naamlijst der Baljuws in onze monographie van *Vinderhout*.

de huizen in brand. De Gentenaren dit vernomen hebbende, togen er heen; doch daar de vijand hunne komst niet afgewacht had, vertoefden zij niet lang te Merendre, om de vervolging te kunnen voortzetten.

In de volgende eeuw vond de leer der godsdiensthervorming hier ook hare aanhangers en slachtoffers. Den 5 Februari 1369 werd een man van Merendre, die tot de sekte der Herdoopers behoorde, te Gent op St.-Pieters levend verbrand. Den 2 Augusti van hetzelfde jaar werd een ander ingezetene eerst geworgd, en vervolgens verbrand. Hij was veroordeeld geweest om den 28 Juli naar het schavot te gaan, doch had dien dag, op den uitersten oogenblik, op belofte van terugkeer tot de moederkerk, uitstel bekomen. Hij stierf evenwel in de belijdenis der nieuwe godsdienstleer, en zijne goederen werden ten profijte van den Staat verbeurd.

Eindelijk op het einde van December 1381 werd Merendre door opstandelingen geplunderd; drie vendelen soldaten werden tegen hen uitgezonden, doch dorsten hen niet aanvallen, en keerden spoedig onverrichterzake terug. —

In 1638, gedurende den oorlog tusschen den aartshertog Leopold van Oostenrijk en Frankrijk, sloot het magistraat dezer gemeente, met dat van veertien andere plaatsen der kastelenij van den Ouden-Burcht, gelegen tusschen de Lei en de vaart van Gent naar Brugge, eene overeenkomst met den krijgsintendent Talon, van het Fransche leger, om vrij te zijn van alle oorlogsschattingen, leveringen van haver, hooi, strooi, wagens, paarden, enz., en dit mits de somme van 18,000 pond (1).

In den Patriottentijd werd hier, ten behoeve der revolutionaire beweging, eene som van ruim 383 gulden onder de bevolking ingezameld, en vertrok een aantal vrijwilligers dezer gemeente naar het leger, « onder protestatie van niet weder te « keeren, ten zy het land zal vrygevochten zyn. »

(1) *Papieren van den Ouden-Burcht*. Rebut. (Provinciaal Archief.)

Het laatste gedenkwaardig feit, dat, met de algemeene staatkunde des lands in verband, te Merendre voorviel, was de vervolging van den pastoor, die ten jare 1813 den door Napoleon opgedrongen bisschop van Gent, Labrue, niet wilde gehoorzamen. Fransche gendarmen kwamen de pastorij doorzoeken, met het inzicht den pastoor Velleman, die in tijds voor zijne veiligheid had kunnen zorgen, in de boeien te slaan.

IV.

KERK. — De kerk van Merendre is zeer oud: daarvan kunnen de naam harer patrones, Ste Radegonde, eenigszins tot getuigenis dienen, alsook de blauwe steenen of *schorren*, waarmede zij eerst gebouwd werd. Volgens de volksoverlevering zou zij zelfs in de VIIe eeuw, ten tijde van St Amand, gesticht zijn.

In het begin dezer eeuw werd de kerk geheel en al veranderd: men heeft alsdan wijzigingen toegebracht aan de muren, de vensters der zijbeuken hermaakt, en het tegenwoordige koor, in baksteen, gebouwd.

De kerk beschouwende van de communiebank naar den oostkant, ziet men gemakkelijk dat zij kruisvormig is gebouwd geweest, met drie beuken en kruisbeuk. Men telt er vier balkruimten. Bij de doorsnijding van het kruis zijn de rechte voeten des torens zeer sterk, en vooral zeer oud.

De middelbeuk dagteekent van de XVIe eeuw; de twee zijbeuken werden er in de XVIIIe eeuw bijgevoegd; de balkruimten zijn gewerkt als ingedrukte puntbogen.

De hoofdingang werd van het westen naar het oosten overgebracht, en het hoofdaltaar, bijgevolg, naar de westzijde geplaatst.

De toren, te midden des kruisbeuks rijzende, bestaat uit eene weinig verheven spits, rustende op een achthoekig metselwerk met vierkante basis, en voorzien van acht vensters, één aan elken kant.

Deze zeer misvormde vensters schijnen verdubbeld te zijn

geweest onder het nog zichtbare booggrond. Daarboven loopt eene in latere tijden aangezette lijst rondom den toren. In den muur des noorderkruisbeuks bemerkt men het spoor van eene venster of luchtgat, lang en smal, met eenen Romaanschen boog, die tegenwoordig gemuurd is.

Het tegenwoordige portaal, vroeger het koor, alsook de kruisbeuk en toren, in zeer harden steen gebouwd, behooren tot de XIIe eeuw, ter uitzondering van de veranderingen, aan de vensters en zekere gedeelten der muren toegebracht. Aan de zuidzijde ziet men de sporen eener deur.

Een enkel, zeer breed dak overdekt gansch de kerk.

De balkruimten meten 3 meters 62 centimeters; de groote beuk is 6 meters 46 centimeters breed, en de zijbeuken tellen 4 meters 90 centimeters.

Men ziet in den kerkmuur overblijfsels van eenen kruisweg der XVIIIe eeuw, en midden het dorp, op gemetste pilaren, eenen anderen, gebeeldhouwd, doch grooter dan de eerst-gemelde.

Er zijn twee zijaltaren, een toegewijd aan Onze Lieve Vrouw, en het andere aan Ste Radegonde, patrones der parochie, wier beeld er boven prijkt.

Er blijkt uit de archieven der kerk, dat ten jare 1720 door den goudsmid Van den Hende, te Oudenaarde, eene nieuwe remonstrantie van 118 oncen zilver werd vervaardigd, naar het model dergene, die in de kerk der paters Kapucijnen, te Oudenaarde, bestond, en dit voor de som van 90 pond groote wisselgeld. — Deze remonstrantie, in massief zilver, bestaat nog.

In 1651 werd de schilder Robert Jolyt gelast met het vervaardigen van « eene autaertafele, om te zetten up den aultar « van Onse Lieve Vrouwe, verbeeldende een Kersnacht, ofte « de gheboorte ons Heeren, groot tot thien voeten, breedt « zeven voeten⁽¹⁾. » — Deze schilderij bestaat niet meer.

(1) Archief der kerk.

De biechtstoel in de H.-Kruiskapel kostte 14 pond groote, en de zitting in de kerk, 24 schellingen groote. Beide, vervaardigd door WERNER WAMBACH, te Gent, worden thans ook in de kerk gemist.

Thans bezit de kerk eene schilderij, de *Verrijzenis van Christus* voorstellende, die door kenners aan VAN CLEEF wordt toegeschreven; in de sacristij eene goede copie naar RUBENS, voorstellende: *Jesus den tol betalende uit den muil van den visch*, en in het koor, twee kunstig gebeeldhouwde banken van de XVIIe eeuw, eene communiebank, en twee kleine deuren in geslagen ijzer, verdienstelijk uitgevoerd. — Bij gelegenheid van den 25^{en} verjaardag zijns huwelijks, schonk de heer Minard, bouwmeester te Gent, over eenige jaren, eenen schoonen standdaard aan de kerk.

De eerste groote herstelling, die wij weten dat aan de kerk van Merendre werd toegebracht, geschiedde omtrent het midden der XVIIe eeuw: het Kapittel van Doornik, groote tiendeheffer in de gemeente, werd den 21 November 1654 door den Raad van Vlaanderen verwezen om het magistraat van Merendre de som van 1500 gulden te betalen tot herstelling der kerk en aankoop van ornamenten.

Ten jare 1676 wendden de pastoor, burgemeester en schepenen zich nogmaals tot den Koning, om gezegd Kapittel te dwingen den zolder, boven het koor, die dreigde in puin te storten, te doen herstellen; in dezen eisch was ook de ontvanger-generaal Du Triche begrepen, die, bij recht van verbeuring, namens den vorst de tiende lichtte, welke 2400 tot 2600 gulden per jaar opbracht. De herstelling was zóó dringend, dat de priester, die aan het hoofdaltaar de misse las, zelfs van den regen niet bevrijd was, en de altaarversierselen gansch bedierven. De herstelling vorderde eene uitgave van 109 pond groote, en werd, na gunstig advies van den Raad van Vlaanderen, gedagteekend den 18 Februari 1677, ten koste van genoemden ontvanger-generaal uitgevoerd (1).

(1) Archief van den Raad van Vlaanderen.

In 1717 ontstond een ander rechtsgeding tegen het Kapittel van Doornik, dat weigerde een tekort van 18 pond 1 schelling 5 grooten 6 deniers, in de kerkrekening, te dekken. Bij verzoekschrift van 30 Januari des gemelden jaars richtten zich burgemeester en schepenen der gemeente tot den Koning, verzoeggende dat, volgens de bewoordingen van een gewijsde, door den Raad van Vlaanderen den 10 October 1714 gegeven, dit tekort niet ten laste der gemeente kon gebracht, maar door de geestelijke tiendeheffers moest vergoed worden.

Het Kapittel der kathedraal van Doornik antwoordde voor het Hof, bij monde van zijnen verdediger, dat die betaling niet van hem kon gevorderd worden, aangezien de kerk van Merendre de middelen bezat om alle uitgaven te gemoet te komen; dat er, onder andere, twee kapellen in die kerk waren, de eene aan de H. Maagd, de andere aan het H. Kruis toegewijd, die inkomsten bezaten welke in de rekening over het jaar 1718 tot 84 pond 5 schellingen 2 grooten beliepen, welke som moest besteed geworden zijn om het tekort te dekken; dat men, daarentegen, nuttelooze uitgaven had gedaan, als, in het jaar 1708, eene som van 22 pond 11 schellingen 6 grooten voor den aankoop van een zilveren kruis, en in 1718 eene som van 8 pond 3 schellingen 4 grooten had uitgegeven voor verzilverde kandelaars, behalve eene somme van 28 pond groot, betaald aan den pastoor; dat men geheel het bezit dezer twee kapellen had uitgegeven, ten einde het Kapittel te kunnen dwingen het tekort te dekken, en die kapellen nogtans, als de dochters der gemeene moeder — de Kerk, — verplicht waren deze laatste, in geval van ontoereikendheid der inkomsten, te ondersteunen.

De verdediger van het magistraat bracht hiertegen in, dat, deze kapellen hunne bijzondere bestuurders hebbende, en hunne inkomsten enkel in offeranden en aalmoezen bestaande, men genoodzaakt was deze te doen dienen tot de verfraaiing van het inwendige des tempels, en tot aankoop van versierselen voor de altaren der twee kapellen; voorts, dat het verboden was, onder

welk voorwendsel ook, de penningen, die eene bepaalde bestemming hadden, voor iets anders uit te geven.

De zaak bleef voor den Raad tot den 23 October 1719 hangen, wanneer hij een gewijsde gaf, bij hetwelk het Kapittel der O.-L.-Vrouwewerk van Doornik bevolen werd het hooger vermelde tekort, met den wettelijken interest sedert het inspannen des vervolgs, en de gedingskosten, te betalen ⁽¹⁾.

DE CASTILLON meldt in zijn handschrift het volgende over Merendre :

« De parochie is onder de dekenij van Deinze; er is één

(1) « Den President en Raedslieden 's Keyzers, enz., doen te weten : dat uytte dies hier t'hove proces gheresen is tusschen Burghemeester en Schepenen der prochie ende heerlyckhede van Meerendre, heeschers by requeste van den dertigsten January 1717, ter eender syden, ende d'eerw. heeren deken ende capellaen van de cathedrale kerke van Onze Lieve Vrouwe tot Doornycke, verweerders ter anderen, gmoveert uyt causen d'heeschers ons by de selve requeste verthoont hadden, dat Jan van Vooren, kerckmeester der zelve prochie op den 14^{en} November 1716 rekeninghe ghedaen hebende, van synen ontvangh ende administratie ter auditie van de ghonne die het behoort, vond hy by slotte van diese goedt de somme van achthien ponden eenen schellinck vyf grooten ses deniers, volgens de selve rekenynghe aldaer ghevoeght, ende ghemerckt recht ende reden verheyschte dat den voornoemden kerckmeester danof betaelt wiert, nochtans en bestondt in geen justice dat 't voornoemde slot in den staet van oneosten ende rekenynghe tot laste van de generaliteyt soude ghebracht gheweest syn, gelyck door erreur, misgryp ende sonder redenen eenighen tydt ghebeurt was, ende in prejuditie van het reglement van syne Majesteyt van den jaere 1672, dies niet iegenstaende hadde d'heer ende meester Jan-Baptiste van de Sompele, ontvangher van d'eerw. Dekan ende Capittelen van Onze Lieve Vrouwe tot Doornycke, als gheestelycke tiendeheffers, expresselyck gherefuseert, enz.

Vonnis : Wy ghehoort 't rapport van commissaris, ende al het selve ghesien, met ryphede ende deliberatie van raede, de verweerders ghecondemneert, ghelyck wy hun condemneeren by desen aen Jan van Vooren, kerckmeestere der prochie van Meerendre, op te legghen ende te betaelen de somme van achthien ponden, eenen schellynck, vyf grooten en ses deniers, over het slot van rekenynghe dies questie, met den intrest ten advenante van den penninck XVIe, t' sedert den 30 January 1717, instel deser, tot de reele voldoeninghe, en in de costen van den processe, midtsgs de ghonne van den debatte, ghereserveert by sentence van den 20 October van den voorseyden jaere, t' onser tauxatie ...

• Ghegheven tot Ghendt den XXIII October XVIIe neghenthene.... •

(Archief van den Raad van Vlaanderen).

pastoor en één onderpastoor. De tienden worden gelicht door het Kapittel van Doornik en den pastoor.

« Inkomen van de pastorijs : het vierde deel der tienden, en de offeranden; de pastoor bewoont een onbelast huis.

« Inkomen van den onderpastoor : 100 gulden, betaald door de gemeente, 100 gulden door het Kapittel van Doornik, en 40 gulden door den pastoor, volgens rechterlijke uitspraak.

« De koster bekomt 6 Vlaamsche ponden van het Kapittel van Doornik, en de bijvallen.

« Er zijn te Merendre 860 communicanten. »

Wij volledigen deze opgave door een uittreksel uit een tot het kerkarchief behoorend dokument, handelende over de « kerckelycke reghten » vanouds te Merendre aan den pastoor en koster betaald. Daar hierin van geen onderpastoor spraak is, zal, ten tijde dat het werd opgesteld, zeker maar één bedienaar van den godsdienst in de gemeente gewerst zijn. Bedoeld stuk scheen ons eene kopie van een ander te zijn, en tot de XVIIe eeuw te behooren :

« Eerst van den hooghsten dienst van een lijck, begraven in de kerck, singhende vesperen, neghen lessen en lauden, ontfanght den heer pastor twee pont groot, ende den coster een pont groot.

« Item van den hooghsten dienst, ghesongen als boven, over een lijck begraven op het kerckhof, ontfanght den heer pastor neghen gulden, en den coster vijftigh schellinghen.

« Item van den middelsten dienst, singhende vesperen, ses lessen en lauden, ontfanght den heer pastor een pont groot, den coster tien schellinghen.

« Item van den minsten dienst, singhende vesperen, lessen en lauden, ontfanght den heer pastor thien schellinghen, den coster vyf schellinghen.

« Item van degone die gelceft hebben by den aermen, doende den minsten dienst, ontfanght den pastor vijf schellinghen, den coster vijfthien stuyvers.

« Item van het begraven van kinderen ontfanght den heer pastor twee schellinghen, den coster eenen schelling. »

Er blijkt uit oude gemeenterekeningen dat de pastoor op zekere feestdagen door Gentsche paters werd bijgestaan. Er werd hem uit dien hoofde jaarlijks een som van twee pond groote toegeleid « voor het traacteren van de eerweirde paters binnen dese provincie, comende dienst doen de vier hooghtyden des jaers ende « de andere feestdaghen, ten dienste van het ghemeente⁽¹⁾. »

De klok van Merendre werd ten jare 1803 gekocht voor de som van 945 gulden 9 stuivers courant; zij weegt 1147 Gentsche ponden, en maakte vroeger deel van den beiaard in S^t.Baafstoren te Gent. Zij draagt het volgende opschrift :

PERILL. ET R^uMUS D. ANTONIUS
TRIST, CATHED. ECCLES. S^{ti} BAVONIS.
GANDAVI. F. J. PAUWELS. G. 1725.

De kerkhorlogie dagteekent van 1824.

De eerste pastorijs te verre van de kerk afgelegen zijnde, kocht de pastoor Jacob van Coppenolle, omtrent het midden der XVIIIe eeuw, eene bij de kerk liggende partij land, groot in wallen en boomgaarden ongeveer één bunder. Het was een leen, en, zoo wij vroeger gezien hebben, de bodem van het oudheerlijke slot van Merendre, *Geerolfs-* of *'s Meierswal* geheeten. Hij deed er een huis op bouwen, met het inzicht er later de pastorijs van te maken, doch stierf, al eer dit ontwerp te kunnen ten uitvoer brengen. Na zijn overlijden trof zijne zuster met den opvolgenden herder Sweerts eene overeenkomst, bij welke zij gemelden leenbodem, met het huis, aan den pastoor afstond, in ruiling van de oude pastorijs. De gebouwen der nieuwe woonst meer waard zijnde dan de oude, en de grond van *Geerolfswal* ook grooter zijnde, behield Agnete van Coppenolle eene lijfrent op zich van 30 pond groote 's jaars, en de voorwaarde, dat na hare dood eeuwigdurend een jaargetijde te harer zielerust zou ge-

(1) *Gemeenterekeningen over 1763* (Prov. Arch.).

zongen worden, met uitdeeling van brood aan de arme ingezetenen, en bovendien, na hare dood, aan hare twee zusters, de eene kloosterlinge in het Ste-Barbarasticht, en de andere in Ste-Agnete, te Gent, eene lijfrent zou betaald worden ten bedrage van 4 pond groote in het jaar.

Deze overeenkomst werd door de keizerin Maria-Theresia, bij brieven van 3 Februari 1775, goedgekeurd. De oorspronkelijke machtigingsakte wordt nog in de pastorij bewaard; het is een schoon stuk op perkament, voorzien van den grooten wascen zegel der keizerin⁽¹⁾.

Men treft te Merendre eenige oude grafzerken aan.

Bij den ingang der kerk zijn, van weerskanten, eenige grafstenen, welker opschriften niet meer leesbaar zijn; alleen ziet

(1) « Marie-Thérèse, par la grâce de Dieu, Impératrice Douairière des Romains, etc. de la part de notre cher et aimé Jacques Sweerts, curé de la paroisse de Meerendré, en notre province et comté de Flandre, nous a été très humblement représenté que le mauvais état de la maison pastorale, sa situation désavantageuse et son éloignement de l'église auroit engagé Jacques van Coppenholle, son prédécesseur immédiat, à acheter un fond fief, bien situé et près de l'église, de la grandeur d'environ 1000 verges, sur lequel il auroit fait bâtir une maison plus commode que l'ancienne, dans le dessein d'en faire la maison presbytériale de cette paroisse; mais étant venu à mourir avant que d'avoir fini cet ouvrage, Agnès van Coppenholle, sa sœur et son héritière, se serait prêtée à remplir les vues du défunt, etc.

« Nous ce que dessus considéré, et voulant bien faire une attention favorable à la demande du suppliant, avons de l'avis de notre cher et aimé beau-frère et cousin le Sérénissime duc Charles-Alexandre de Lorraine et de Bar, administrateur, etc., agréé et approuvé comme nous agréons et approuvons par les présentes la convention que Jacques Sweerts, curé de Meerendré, a arrêté avec la nommée Agnès van Coppenholle, pour l'échange du fond, etc., contre un fond fief, grand d'environ un bonnier, avec tous les édifices, arbres, etc.

• Donné à Vienne le 3 Février 1775..... •

(Signé) : MARIE-THÉRÈSE.

(Register der charters, ter Rekenkamer te Brussel, 2 Juli 1775, n° 26, bl. 45. — Register van amortissementen, 1 Aug. 1775, bl. 155. Archief van den Raad in Vlaanderen. — Register van 't Leenhof van Vinderhout, 4 September 1775, bl. 10. — Register van het Leenhof van Merendre, bl. 247 en volgende.)

men nog, op dien ter linkerhand, bij het binnentreden, de woorden :

M. CCC. XLIX in onser Vrouwen Da...

Buiten, in den zijmuur, op eenen kleinen witten arduinstein, leest men :

Hier vuer dese kerceduer lieght begraven *Gheeraert Claeis*, f^e Gheeraerts, baliu was van deser prochien van Meerendre. Ende overleet deser weerelt den XVIII^{en} in Decembre anno XVe IX. Bidt voor de ziele.

Binnen de kerk, onder het orgel, waar oudtijds het hoofdaltaar was, ligt een zerk, die het graf van St. Gerolf overdekt.

In de vorige eeuw was hier, dichtbij de kerk, eene hermitage.

Pastors van Merendre.

Gautherus	915
Pieter Schellens	1649
Bartel Werts	1664
Joos Reghelbrugghe	1695
Jacob van Coppenolle	1750
Jacob Sweerts.	1776
J.-P. Velleman	1788
J. Verhulst.	1817
J.-M. Volckaert	1818
J. Petit.	1822
L.-J. de Mulder	1844

V.

KLOOSTER DER KAPUCIJNERSSEN. — Nabij de kerk dezer gemeente, in eenen bouw van gansch nederig voorkomen, is eene vereeniging van arme kloosterzusters, der Kapucijnersenorde, en in de XVIIe eeuw te Gent gesticht.

Het was in de parochie van St^e-Maria, te dier stede, ter plaatse *het Spriet* genaamd, dat de kapucijners Clara van Mons, vroeger prinses de Ligne, in 1667 overleden, dit sticht met slechts twee gezellinnen opende⁽¹⁾. Het werd ten jare 1701 naar den Reep overgebracht⁽²⁾, ter plaatse waar nu het gebouw n° 78 oprijst,

(1) « Nous Robert Abbé de Saint-Pierre, lez Gand, estant informé que nostre prédécesseur Amand, auroit admis et accepté, à la réquisition de son excellence le Prince de Ligne, la révérende Mère Claire de Mons, capucine avecq deux compaignes, pour establir et fonder un nouveau cloistre sur notre juridiction et patronat de Saint-Pierre, nous avons ratifié et confirmé, comme nous ratifions et confirmons par ceste la dite admission : premièrement pour l'augmentation de la gloire de Dieu, et aussi en considération des grands services que sadite excellence a faits à nostre abbaye en la cour d'Espagne, selon qu'il nous est connu, dont il a pour récompense de nous requis de prendre lesdites religieuses sous nostre protection, ce que nous faisons par ceste : a condition néanmoins que ladite communauté et couvent de Capucines sera obligée pour tous jours, tous les ans, le jour de St-Benoist, faire offrir dans l'église de nostre abbaye, sous la grande messe une chandelle de ciere, poids d'une livre, avecq une pièce d'argent de six sous ; et aussi que nous venans à mourir, qu'elles seront obligies de faire célébrer trois sacrifices des messes, et réciter trois fois le grand office des trépassés au solas de nostre ame, et qu'elles seront obligiées de continuer perpétuellement, venant à mourir ung de nos successeurs ; et venant à mourir un de nos religieux, qu'elles seront obligiées de faire célébrer une messe, et une fois réciter ledit grand office des trépassés : tout sans préjudice de nos rentes et autres droits seigneuriaux sur les terres et maisons par elles occupées, etc. En témoignage de quoy, etc. Le 31 Juillet 1682. »

(Provinciaal Arch.)

(2) « Wy Maurus by den ghedooghen ons Heeren ende van den Stoel van Roomen, prelaet van de abdye van Sente Pieters nevens Ghendt, van den ordere van Sente Benedictus int bisdom van Ghendt, doen te weten dat

en bleef daar tot de afschaffing van dit sticht, door Jozef II, ten jare 1783. Op de plaats van het Kapucijnersenklooster rijst thans de fabriek van wijlen Ferdinand Lousberghs.

Veertien jaren na de afschaffing van het sticht, bepaaldelijk in 1797, werd het door de zorg van den vicaris Goethals te Merendre heringericht.

VI.

MAATSCHAPPIJEN. — *Kamer van Rhetorika.* — In de vorige eeuw was te Merendre een genootschap van Rederijkers, voor hetwelk zekere Pieter van de Neste, schoolmeester aldaar, twee treurspelen schreef, getiteld, het eene : *De martelie van den nooyt volprezen ridder Sebastiaen*; en het andere : *De standvastige liefde van Abila en Aristides*.

Deze stukken, zegt J^r PHILIPS BLOMMAERT (in zijn werk : *de Nederduitsche schrijvers van Gent*), wild van versbouw, slordig van stijl en gebrekkig van taal, moesten bij eene goede uitvoering, echter niet zonder indruk blijven, dewijl zij als dramatische opstellen zekere waarde hebben, en, bij wonderbare avonturen, door prachtige vertoogen afgewisseld, voor allen toeschouwer aantrekkelijk moesten zijn.

Gilde van St. Sebastiaan. — Dit genootschap is, in zijnen aard, een der oudste die op het platte land dezer gewesten tot stand kwamen. Willem Le Poyvre, heer van Vinderhouten en Merendre, richtte het den 18 Februari 1717 op, en schreef het statuten voor. Het register, waar deze oorspronkelijk op ge-

wy hebben gheaccordeert, so wy doen by desen, an de cerweerde moeder van de Capucinessen ende haere religieusen, de woeninghe die sy hebben ghenomen op ons patronaet der prochie van Sente Jans binnen deser stede, gelyck onse voorsaeten de selve hier te vooren hebben geaccordeert op het patronaetschap van Sente Pieters : onder conditie.... • (*gelijk in den voorgaanden akt*). 16 Augusti 1701. (Provinciaal Arch.)

schreven werden, noemt den voormelden heer « insteller en hoofdman der gilde van St.-Sebastiaen, onder de bescherming van het H. Cruys. » Dit gilde bekwam van zijnen insteller, bij akte van 30 Juli 1718, een stuk gronds, om er zijn park op te richten, en den 1 Juni 1754 zijn octrooi van keizerin Maria-Theresia. Ten jare 1754 ging het een verbond aan met de handboogschutters van Gent, Kluizen, Eekloo, Wondelgem, Wingene en Lembeke, om ieder jaar, bij beurt, eene schijfschieting in eene der verdragsluitende gemeenten bij te wonen, en in 1756 ook met de St.-Sebastiaansgilden van Adegem, Landegem, Zomergem en Nevele. In 1754 won het den tweeden prijs ten schietfeeste van Brugge. Zelf beriep het talrijke prijskampen, waarvan in herinnering gebleven zijn degene van 18 Augusti 1781, toen de neergevelde oppervogel met 30 kronen, en ieder der zijdevogels met 18 kronen betaald werd; die van 15 Juli 1787, wanneer eene som van 100 gulden courant op den hoogsten, 40 gulden op den tweeden en derden, en 30 gulden op den vierden en vijfden zijvogel gesteld waren; eindelijk die van 15 en 16 Augusti 1789, toen « dit wyd vermaerd gilden, » zooals de uitnodigingsbrief meldt, als prijzen uitloofde, op den eersten dag : 24 keizerlijke kronen voor den oppervogel; 10 keizerlijke kronen voor de twee eerste zijvogels, 8 dergelijke muntstukken voor den vierden en vijfden zijvogel, en 6 voor de andere. De prijzen voor de schieting van den volgende dag waren de helft minder van waarde.

Het program der Merendresche schutters behelsde, onder andere, dat « alle de gildens, die hun d'eere zullen doen met « zes confraters van hun gildens met alle teekens van eere « te komen, voor iederen vogel, die zij zullen opstellen, gratis « genieten zullen eenen pot ouden Tours-wijn. »

Den zondagavond werd in de gildekamer ter eere der vreemde schutters een luisterrijk bal gegeven. Deze schieting lokte ongemeen veel liefhebbers van den boog naar Merendre, daar de inrichters de andere Vlaamsche gilden verzocht waren, op gemelde dagen geen schietfeest te geven.

Evenals bij de meeste inrichtingen van dezen aard plaats had, teekende ieder lid, bij zijne intrede in het gilde, zijnen naam op het register, en beloofde daarbij eene gift, meestal in gelde, als doodsschuld, door hem tijdens zijn leven, of door zijne erfgenamen na zijn overlijden, ten behoeve der vereeniging te betalen. De registers van het St.-Sebastiaansgilde van Merendre, die allen nog bestaan, leveren de onweersprekelijke getuigenis van den voorspoed, dien het, van zijne oprichting af, genieten mocht. Wij vinden er, inderdaad, de namen op van een groot getal aanzienlijke lieden, als daar zijn, behalve de heeren van Merendre : J^r Karel Alegambe, heer van Basenghien; J^r Sersanders de la Luna, J^r de Niculant van Pottelsberghe, jonkvrouw Anna Alegambe van Beaumont, Constant Duchatel, baljuw van Nevele, K. d'Hanins, heer van Roodonk, J^r Frans Claesman, baron van Male, J^r Albert Claesman, schepene van het Brugsche Vrije, J^r Frans van Caloen, heer van Straatzele, de burchtgravin De Vooght, geboren De Finance, jonkvrouw J.-F. van den Bogaerde, weduwe van J^r Willem le Poyvre, J^r Frans Stappens, heer van Harnes, de markies de la Viefville en van Steenvoorde, J^r Adriaen le Bailly, heer van Inghain, J^r Antoon de la Farge, heer van Boekhoute; voorts leden der familie de Lalaing, Croeser de Bergues, van Huernc, en meer andere aanzienlijke personen, waaronder ook de pastoors en onderpastoors van Merendre, Landegem, Zomergem, Vinderhoute, enz. tot den jare 1796.

Ziehier eenige rijmkens, uit het eerste gilderegister getrokken, en vermoedelijk door den eenen of anderen rederijker van Merendre opgesteld :

Om dees gilde te vermeerren
Sal ick een pistole vereeren,
Wordende nu soo oock een
Van de Broeders in 't gemeen;
Mits men naer myn overlyden
Om myn siele te verblyden,
Singe met devote stem,
Eene Mis van Requiem.

(SIBOONS, 1718.)

Je vous promet qu'avant ma mort.
Affin d'arriver en bon port,
D'avoir l'honneur d'estre confrère,
De participer aux prières,
Quand vous voudrez de faire bon.
La somme de dix patacons.

(TH. BOND, 1718.)

Vijf rijckxdaelers als ick sterven,
Sal dees gild van my beërfven,
Mits sy met een droeve stem,
Doet een mis van requiem.

En twee guldens naer het syncken,
Om de guldebroers te dryncken.

(J.-F. VAN DER MEERSCH, 1743.)

Wij vinden slechts éenen guldebroeder, die zonder belofte van doodschuld werd aanvaard : het was, namelijk, de heremiet van het dorp : « Frater Judocus Coppeleu, eremyt guldebroeder, in « consideratie voor syn debvoiren aen de gulde, ontvangen « zonder dootschuld, mits te continuëren in voordere diensten, « ende tot wederloon sal ick Godt bidden voor het welvaeren « van het gilde. »

Het oud archief van het St.-Sebastiaangilde van Merendre wordt met zorg bewaard; men vindt er nog oude rekeningen, stukken aangaande processen, een steenen beeld, voorstellende den gildepatroon aan den boom, vervaardigd in 1717, en eenen grooten standaard in rood zijden damast, van het jaar 1724, versierd met geschilderde schilden, waarvan het eene *St. Sebastiaan, geboeid, vóór den troon van keizer Diocletiaan*, voorstelt.

Het gildeboek van 1717 bevat een zeer schoon geschilderd titelblad, met het wapen van den insteller, en de afbeelding van eenen schutter, in Romeinsch krijgsgewaad, omgeven van pijl- en boogbundels. Het gildeboek van 1824, in klein folio, behelst, als titelblad, eene voortreffelijk uitgevoerde schildering van jufvrouw RIDDERBOSCH, verbeeldende *de Marteling van St. Sebastiaan*. De uitdrukking van het gelaat des heiligen ver- raadt eene oprechte meesterhand.

VII.

VERDIENSTELIJKE MANNEN, IN HET DORP GEBOREN. — Merendre is de geboorteplaats van *St. Gerulf*, gesproten, naar men beweert, uit het oudheerlijke geslacht dezer plaats. Zijn vader heette Leutguold, zijne moeder Ratguera. Daar beide tot den christelijken godsdienst behoorden, lieten zij hunnen zoon, den vereischten leeftijd hebbende bereikt, in 748 naar Gent vertrekken, om in de St.-Pietersabdij uit de handen van Eloi, bisschop van Doornik en Noyon, ter uitoefening van zijne bediening naar Vlaanderen gekomen, het vormsel te ontvangen.

De edelknaap, vergezeld van eenen peter, trad, bij zijnen terugkeer, te Drongen in de O.-L.-Vrouwekerk, en bleef er eenigen tijd bidden. Of nu de peter geen christen was, ofwel slechte inzichten jegens de familie koesterde, is niet gekend, maar nauwelijks had hij met Gerulf de kerk te Drongen verlaten, en in het lommer van 't geboomte eenige verversching genomen, toen hij, omtrent den Kapelakker (thans Varendriesch) gekomen, hem met eenen slag van zijn paard deed nederstorten. Het dier, geenen meester meer gevoelende, rende in ééne vaart naar het heerenslot voort, en veroorzaakte er niet weinig onstellenis. De ouders van Gerulf vermoedden natuurlijk een ongeluk; zij begaven zich met al de dienaren onmiddellijk op den zoek, en vonden het verminkte lichaam des jongelings onder eenen boom uitgestrekt. Gerulf was nog niet dood; hij had nog de kracht, de vragen zijner ouders te beantwoorden, en, als een echt christenkind, genade voor den moordenaar af te smeeken. Tevens verzocht hij, zijn erfgoed te willen schenken aan de kerk van Drongen, en zijn paard aan de geestelijken der abdij, daarbij den wensch uitende, in de kerk van dat sticht begraven te worden.

Gerulf bezweek den 21 September 748. Zijne ouders vergaten

evenwel de beloften, die zij hem in het uiterste oogenblik hadden gedaan : zijn lijk werd bijgezet ter kerke van Ste. Rade-gonda, te Merendre.

Het valt in ons bestek niet, de wonderen te verhalen die op het graf des vromen jongelings, zooals de legende verhaalt, voorvielen. Genoeg zij het te melden, dat die weldra eenen grooten volksloop naar Merendre lokten.

Omtrent dezen tijd werd de kerk van Merendre bediend door eenen pastoor, met name Goutier, die, oud en krank geworden, zich eenen helper had toegevoegd, met name Landbert. Deze priester zag, tót viermaal toe, den H. Gerulf in een visioen, die hem beval zijn lijk te ontgraven en naar de O.-L.-Vrouwekerk van Drongen over te brengen. De hulppriester maakte ten laatste deze verschijningen aan Goutier bekend, die, daarin den goddelijken wille erkennende, er niet alleen Erard, bisschop van Doornik en Noyon, maar Boudewijn, graaf van Vlaanderen, kennis van gaf, en vergunning vroeg om tot de overvoering des lijks te mogen overgaan.

De vraag des pastoors, vermoedelijk door een vertoog van het Drongensche sticht ondersteund, werd ingewilligd, en den 8 October 914 ⁽¹⁾ (915 volgens MARTEN STEYT ⁽²⁾), werd de verheffing des martelaars ter kerk van Merendre gevierd, en zijn gebeente naar Drongen in processie overgebracht. De voornoemde prelaat en graaf Boudewijn, alsmede een aanzienlijk getal geestelijke en wereldlijke personen van aanzien, waren bij deze plechtigheid aanwezig. De oude archieven van het sticht te Drongen melden, dat, bij de aankomst der vereerde gebeenten aldaar, « de klokken van zelve in den toren begon-

(1) « Anno DCCCCXIII elevatio St. Gerulphi martiris facta est apud Merendre VIII idus octobris ab Eynardo Noviogmagensi episcopo et comite Balduino calvo et deferebatur in Trunchinio. »

(VAN DE PUTTE, *Annales abbatiæ Sancti Petri Bland.*, 166.)

(2) MARTINUS STEYT, religieus. *Het leven ende mirakelen van den heylighen ende glorieusen martelaer Gerulphus, patroon van de vermaerde prochie van Dronghen.* Gent, Boudewijn Manilius, 1638.

nen te luiden, de lichten op het altaar van zelve onstoken werden, » en tal van wonderheden op het nieuwe graf des martelaars geschiedden.

Drongen stelde zich niet alleen onder de bijzondere bescherming van St. Gerulf, maar richtte, hem tér eere, eene bidplaats op, ter plek waar de moord was gepleegd.

Ten einde de gemeente Merendre eenigszins schadeloos te stellen voor den afstand van het stoffelijk overschot van St. Gerulf, werd overeengekomen, dat alle jaren, op H.-Drie-vuldigheidsdag, de fiertel met de beenderen des martelaars uit Drongen naar de kerk van Merendre in processie zou worden overgebracht. — Dit gebruik zal waarschijnlijk opgehouden hebben met de religietroebelen, gedurende welke de fiertel van St. Gerulf naar het slot van Gaver werd gevoerd, om haar uit de handen der beeldstormers te houden, hetgeen niet belette, dat ze eenige jaren nadien door het magistraat van Gent, met vele andere kloosterschatten, op eene listige wijze ingevorderd, en door hen verbeurd werd. Het hoofd des heiligen, te Gent eerst ten huize van zekeren Lieven Nemegheer, en vervolgens bij de weduwe Janssens, in den Kwaadham, verborgen, bleef van de verwoesting gespaard, doch de andere beenderen raakten verloren, of werden met Drongenabdij vernietigd (1).

Isaak-Jozef de Meyer werd te Merendre ten jare 1786 geboren. Hij bestudeerde de geneeskunst, en vestigde zich te Brugge, alwaar hij die kunst uitoefende. Hij schreef verscheidene werken over medicale vraagpunten, onder andere een boek getiteld : *Grondbeginselen der Vroedkunde* (Brugge, in-8°, 208 bladzijden), was lid der Koninklijke Academie van Genees-

(1) Zie onze monographie der gemeente *Drongen*, bl. 94. — D'OUDEGHERST, *Annales de Flandres*, I, 142. — DESPARS, *Chronyk*, I, 136. — *Acta sanctorum*, VI, 280 en volgende.

kunde, en ridder der Leopoldsorde. Men is hem ook verschuldigd eene *Levenschets van Frans Rapaert en zijne afstammelingen, gepensionneerde doctors der stad Brugge* (1844, in-4°). Hij overleed ten jare 1853.

VIII.

SAGE.

DE SLODER. — Vroeger kwam elken nacht, om twaalf ure, uit de hovingen van eenen grondeigenaar, omtrent het dorp, een vreemd wezen uit den grond op, en doorkruiste de gemeente in alle richtingen, nu eens deze, dan gene gedaante aannemende. Nooit deed het iemand kwaad, maar het vergezelde soms een eind verre de laat op weg zijnde personen, om plotseling spoorloos te verdwijnen. De een heeft het gezien als eene soort van rol, zonder kop, pooten of staart, en zich immer voortrollende; de ander zag het tamelijk groot, en bemerkte oogen als karbonkels: het sleepte, in deze gedaante, eene zware keten achter zich. Anderen weer zagen er een klein hondje in, dat, naarmate het voortliep, al grooter en grooter werd, en eindelijk dubbel zoo groot als een paard. Al wie te middernacht de oude brug overtrok, kon niet missen het verschijnsel te zien..

De dorpelingen hadden dit spook den naam van *Sloder* gegeven. Zij meenden dat op de plaats, waar *Sloder* uit den grond steeg, geld verborgen lag, en hij niet eerder rusten kon dan nadat de schat ontdekt was.

Thans heeft *Sloder*, die sedert lang niet meer verschijnt, veel van zijn gezag verloren.